

Р Е Ц Е Н З И Я

по конкурс за заемане на академичната длъжност *професор* по научно направление 2.2, История и археология (Класическа археология) за нуждите на катедра Археология - Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски (ДВ бр. 14/12.02.2013 г.).

Рецензент: Проф. дин Людмил Гетов

За участие в обявения конкурс е подал документи само един кандидат – доц. д-р Костадин Костадинов Рабаджиев, на основен трудов договор към катедрата по Археология, роден през 1956 г. в гр. Разлог. Неговото досегашно израстване като преподавател и учен е свързано неизменно със същата катедра, където постъпва първоначално като специалист-археолог през 1984 г. През 1992 г. защитава дисертация на тема „*Херакъл (Херкулес) в Тракия. 4 в. пр. Хр. – 4 в. сл. Хр.*” и получава образователната и научна степен *доктор*. Избран е за ст. асистент през 1993 г., от 1995 г. е гл. асистент. Хабилитира се през 2001 г. с академична длъжност *доцент* по Археология (Класическа археология) с хабилитационен труд „Елински мистерии в Тракия (опит за археологически прочит)”, С. 2002. От 2007 г., два последователни мандата, е ръководител на катедрата. Основните му лекционни четения в специалностите Археология и Класическа филология напълно съвпадат с формулировката на заявения конкурс.

Процедурите по конкурса са изпълнени в съответствие с действащия в момента Закон за развитие на академичния състав. Представената документация коректно и точно отразява научното развитие на кандидата. Тя е комплектувана съгласно изискванията и съдържа предвидените в закона съпътстващи конкурса документи.

За участие в конкурса доц. д-р Рабаджиев е представил два списъка с научни трудове. Първият списък, който е пълен, включва цялата му научна продукция и съдържа две монографии, 57 статии, 5 рецензии и отзиви и 4 предговора. Във втория списък са включени само монографията „*Конят, колесницата и конникът. Към интерпретацията на образа в тракийската култура*” и още 16 статии, избрани от първият списък, очевидно по лично предпочитание на автора и приложени към документацията по конкурса. Подобна селекция считам за неуместна, поради което приемам за рецензиране всички трудове от списък 2, и ще изразя мнението си и за онези от списък 1, които се отнасят към времето след хабилитирането му и не съвпадат по тематика с вече защитената докторска дисертация. Ръководя се от убеждението, че в конкретния случай това ще даде по-пълна представа за научното развитие на участника в конкурса в целия му творчески път. Още повече, че аз имах привилегията да бъда пръв читател на повечето от трудовете на доц. Рабаджиев и познавам добре написаното от него. Бях добросъвестен и прилежен читател и дори понякога давах съвети!...

Доц. д-р К. Рабаджиев е представил монографичен труд, внушителен с обема си от 570 стр., плод на няколко годишни творчески търсения по темата за тракийската образност и религиозните модели в древнотракийското общество. Не случайно този труд е озаглавен „*Конят, колесницата и конникът. Към интерпретацията на образа в тракийската култура*”. Това е пръв опит тази тема да бъде разгледана и изведена на ниво обобщение под особения ъгъл на поглед към идейния свят на

древнотракийското общество. Трудът получи висока оценка от авторитетен състав специалисти при проведеното в катедрата обсъждане, с единодушното мнение, че напълно отговаря на изискванията на монографичен труд в конкурс за професура.

В структурно отношение текстът е организиран в три отделни части: I. Колесницата в света на траките ; II. Конят в света на траките ; III. Конникът в света на траките. Прологът е истинско откровение, откровение за изминатия път, за изстраданите мисли и съмнения, за радостта от постигнатото. Тъй като всеки пролог по правило се пише накрая, в него се долавя и авторовата въздишка на облекчение за достигнатия край и спотаеното очакване на оценката от авторитетните съдници („прикрити” от Закона като жури!). При разработка на текста е възприет традиционният археологически подход, струва ми се, предпочетен предвид характера на изворовата база – посредством каталог, анализ и накрая до синтезиран прочит на протичалите процеси и явления. Изследователската цел на автора е откровено споделена още в пролога – „опит за реконструкция на идейния свят на траките в представите им за коня, колесницата и конника, да бъдат видени те в идейното многообразие на древнотракийското общество и осмислени като присъщо за тях поведение.”(с. 1). Изворовата база, върху която е изграден труда, е разнообразна, многолика и обилна – включва различни по характер исторически и литературни текстове, археологически паметници (артефакти), паметници на изобразителното изкуство от различните му жанрове, археологически ситуации. Последните произхождат от обширното тракийско пространство с неговите все още условни граници и са истинско предизвикателство пред всеки изследовател, както с количеството си така и с ареала на разпространение. Тази огромна по обем изворова база, обхваната и овладяна изцяло е подложена на вещ и изчерпателен анализ, с видимо очертаване и съобразяване с възможните граници на интерпретация, и е използвана за реконструкция на протичащите в тракийската среда процеси и явления.

В трите отделно обособени части (съответно колесницата, конят и конникът в света на траките) те са разгледани по една сполучливо избрана и приложена при всеки от тях схема, предлагаща удобството да се започне със свидетелствата (писмени извори, артефакти и изобразителни паметници) и да се завърши с мястото и ролята им в идейния свят на траките. Интерпретирането на образните сцени и ситуации е направено при сравнение със сходни паметници и ситуации в древния свят – от степите на северния Понт, през Анатолия до елинските апойки по Западния бряг на Понта. По този начин сполучливо е очертана разпознаваема картина на обмен на идеи и взаимодействие на културни явления в обширното елинистическо койне. Изчерпателно и скрупулъзно са разгледани всички аспекти и проявления на колесницата, коня и конника, впечатляват отличното познаване на изворите и паметниците, вещият и задълбочен анализ. По отношение на колесницата/колата е предложена идеята за употребата ѝ в бита на траките в значението на нефункционален, престижен предмет, като знак върху предмети на елита и идеен образ в погребалния култ. Тези оригинални и интересни идеи са защитени с аргументи, преобладаващата част от които не предизвикват възражения. Нов прочит се предлага и по отношение на ролята на коня и конницата в Древна Тракия, където конните бойци са изведени като

професионална група в тракийското общество, но не непременно с аристократичен произход.

По отношение на коня и изображенията на конници в погребалния и религиозен култ, що се отнася конкретно до Тракийския Херос, доц. Рабаджиев предлага нова интерпретация на този образ, с идея за обвързаност с култа на предците.

Оттук насетне, значението на написаното в този труд ще нараства заедно с интереса към тълкуването на идейния свят на траките, но всеки позволил си да навлезе в тази територия трябва да е готов да отговори на изискванията за една коректна дискусия за тракийската образност, за социалното и идейно съдържание на изобразителните текстове. Авторът няма самочувствието да е приключил с тази тема и да е решил всички проблеми. Няколкократното напомняне за „дискусия, нов прочит, опит за реконструкция” напомнят за постоянно присъстващото чувство за мярка по отношение възможностите за обобщения на този етап и по най-деликатните и щекотливи въпроси. В целия ход на изследването си авторът формира постепенно и неотклонно собствения си, личен прочит на миналото, който ни предлага, без да ни го налага като единствено възможен.

„Това е книга за следите от колела и копита по пътищата на човешкото ни време, според признанието на самия автор, странен, но изящно белетристичен изказ в научно изследване, където както е известно, всички ние се надпреварваме да пишем от скучно по-скучно. Написаното следва да бъде оценявано не според обема (впечатляващо внушителен), а по избрания „ъгъл” на поглед върху идейния свят на тракийското общество отразени в представите за колесницата, коня и конника. Посредством вещ и скрупулъзен анализ на заобикалящия предметен свят ни се предлага една достатъчно пълна и убедителна картина на протичалите процеси в културата на Древна Тракия, в един изключително важен период – елинизма, предлагащ удобството за проследяване на идейния обмен със света на елини, перси и скити.

Подобно изследване като монографията на доц. Рабаджиев „*Конят колесницата и конникът. Към интерпретацията на образа в тракийската култура*” е новост за нашата литература по тракийската древност. Без всяко съмнение той съдържа много приносни моменти, постулира нови хипотези, отрича вече съществуващите или разкрива ново поле за дискусии, достойнства, с които малко подобни изследвания могат да се похвалят. Поради това приемам този труд като равностоен на дисертация за присъждане на научната степен *доктор на историческите науки*, а участието с него в конкурс за професор по Археология/Класическа археология за научно обосновано.

Останалите седемнадесет, представени за участие в конкурса трудове на доц. Рабаджиев, предварително селектирани по преценка на автора, допълват представата за качествата му като учен. Той коректно е изключил от този списък, трудове, които все още не са отпечатани, с изкл. на № 14, който е докладван на международен научен форум и е известен на научната колегия. Тези трудове третираат основно два тематично обособени кръга: първият от тях третира проблеми общи на класическата древност (основно древногръцката) - №№ 2,3, 4, 5,6, 8,9,12. Със задоволство трябва да отбележа, че Рабаджиев е единствен сред археологическата колегия, автор на изследвания, отнасящи се до общи или специфични проблеми на същинската класическа археология. Приятно впечатление те оставят с вещия анализ на изворите и артефактите и стремежът към обобщение, независимо от това дали става дума за статуарния

образ на божеството (№2), богът в свещенното пространство (№5), проблеми на гръцката образност и позицията на Платон срещу илюзионизма (№ 8), елините и отвъдния свят, на основание анализ на текстовете от златните ламели (№12), елинските идеи за антропогенеза (№3) и др. Специално бих искал да отбележа трудът под № 9 от списъка, посветен на атинския Партеон, с интересната идея за възможността целият храм да е представлявал вотивен дар на богинята покровителка на града. С проникновения си анализ и оригинални идеи тези изследвания за принос към проблематиката на гръцката класическа древност.

Вторият тематичен кръг третира проблеми на изкуството и религията на Древна Тракия. Общите проблеми на тракийското изкуство са третирани в две изследвания (№№ 10, 13), с важни и приноси при обяснение на предметите с образи в тракийската среда, където те, за разлика от тези в гръцкия свят, бидейки лична собственост са знак за статус и богатство и функционират в „затворения кръг” на елита (№ 10). Конкретно е дискутиран и проблема за тракийската образност (№ 13), с анализ на декоративната украса на откритите в Тракия подмогилни гробници. Това изследване потвърждава трайния интерес на автора към тази тема. Ясното разграничаване при живописната украса на изпълнителите – елински майстори при гробниците от Казанлък, Мъглиж, Свещари, Шипка и тракийски майстори „школувани в елинския образен език” (?) при гробницата от Александрово, е наложително и очевидно, но Рабаджиев е продължил и по-нататък в търсенето на обяснение на този феномен. Изказана е идеята за водещата роля на функцията на предмета за тракийския клиент, докато украсата по-скоро демонстрира стремеж за „приобщаване” към елинската култура и мода. Това обаче едва ли би обяснило всичко, що се отнася до украсата на подмогилните гробници в Тракия, но е добра отправна точка за нови идеи, в очакването и на нови примери.

Няколко изследвания са посветени на погребалните обичаи и гробниците в Древна Тракия (№№ 11,14,15,16,17). Те отново, както и при останалите, приятно изненадват с анализа на фактите и ситуациите и лансираните идеи. Това важи и за „участието” му в дискусиата за характера на монументалните гробници в Тракия (мавзолеи, храмове или гробници ?), където направеният анализ определя по-ясно функцията на тези съоръжения, което по същество ще открие и спецификата на тракийските представи за Отвъдното. Разгледаните последователно елементи и археологически ситуации, фиксирани последно при гробниците в т.н. Долина на владетелите при Казанлък, са съпроводени с обилна документация, професионално анализирани и позволяват на Рабаджиев да изкаже мнения различни от досегашните за характера на гробниците съответно като мавзолеи, храмове или хероони. (№№15 и 16). Отделно изследване той е посветил и на паметта за мъртвите в тракийското общество (№ 17), определено от самия автор като „идея за ‘прочит’ на представите за смъртта в елинистическа Тракия. Примерите за писмени обозначения на имената на мъртвите и образа им, при някои от гробниците, са използвани в дискусия за възможността те да бъдат приети като пример за традиционни тракийски представи за Отвъдното или резултат на мода. Това е опит за персонализация на надгробieto (Sic!) в желанието да се съхрани паметта за конкретната личност и белег за „навлизане на модата на писмената култура”. Дали тези примери са достатъчни за да ни убедят, че те засягат тракийските представи и за Отвъдното, доколкото тези

процеси и явления са традиционни или повлияни от елинистическата мода – това са въпроси, които все още са дискуссионни, но отправната точка за тази дискусия вече е направена. Това са интересни и важни идеи, резултат на дълбоко вникване в същността на явленията и конкретните ситуации, свидетелство за безспорните възможности на автора.

Общият списък с публикации на доц. Рабаджиев (57 броя) съдържа и такива, които не са представени за участие в конкурса. Тъй като познавам тези трудове ще си позволя за пълнота да отбележа основните теми и проблеми, разглеждани в тях. Някои от тези трудове свидетелстват за все още съхранения интерес към Херакъл (№№ 30,31,38,39,41), но на ново интерпретационно ниво, с възможностите на натрупания с годините опит. Други трудове третираат проблема за Орфей в изобразителни паметници (№№ 28, 32, 37), за Самотракийските богове (№ 51) и „царският” дворец от Севтополис (№ 25) и др. Всеки от тези трудове по отделно представя автора като утвърден изследовател на класическата и тракийска древност.

Рецензираните трудове на доц. д-р Рабаджиев, в т.ч. и монографията *Конят, колесницата и конникът. Към интерпретацията на образа в тракийската култура*, оформят общото впечатление за него като изграден и утвърден изследовател, със собствено място в научните среди, с ясно изявени възможности да обобщава. Той е представител на едно ново поколение учени, на една генерация, надхвърлила емпиричното ниво, с добросъвестно и коректно отношение към изворите. Написаното от него убеждава, че той познава отлично и в пълнота културата на класическа Гърция и Древна Тракия, археологическите свидетелства и огромната като количество литература по тази проблематика. Често в трудовете си той уточнява - „написаното тук е прочит”... бих искал да уточня, това е неговият *личен прочит*, непостулиран като задължителен и единствен в дискусията. Това е добър пример за научна добросъвестност и почтеност, каквато бих желал да срещаме по-често. Поради естеството на работата ни като университетски преподаватели и археолози на терена, продължителното ми общуване с него в течение на три десетилетия ме направи свидетел на израстването му като учен, неотклонно и сигурно наложил се сред научната колегия у нас и в чужбина, със свой собствен поглед и „зад” артефакта, с широта на погледа върху важни проблеми на тракийската и класическа древност, с познания върху литературата и изобилието от мнения, често силно поляризирани и дори диаметрално противоположни. Уважавайки мнението на утвърдените в науката авторитети, той отстоява своето със силата на научния аргумент.

Доц. д-р Рабаджиев е регистрирал участие с доклади в редица вътрешни и международни научни прояви, с участие в състоялите се дискусии. Преподавателската му работа се изразява в няколко основни и специализирани лекционни курса в бакалавърската и магистърска степен на специалностите История и Археология в Историческия факултет и във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет. Той е преподавател, който *мисли на глас* пред своите студенти, старее се да развива у тях творческо мислене и критичност. Бил е научен ръководител на петима докторанти, от които четирима успешно защитили докторските си дисертации. От 1984 г. участва в археологическите проучвания на НАР Кабиле като член на научния колектив, а момента е зам. научен ръководител на екипа.

Общото впечатление за научните трудове на доц. Рабаджиев (в т.ч. и монографията), формира у мен убеждението, че те третираат важни проблеми

на тракийската и класическа древност с безспорни приноси, представят автора като сериозен и задълбочен изследовател, със заслужено признание в средите на научната колегия. Приложената справка с библиографски цитирания (общо 33 броя) и индексирани публикации (общо 38 броя) са добър показател на един научен работник, на чийто трудове се позовават други специалисти.

Всичко това ми дава основание да обявя пред уважаемото научно жури решението си за категорично положителен вот, доц. д-р Костадин Рабаджиев да заеме академичната длъжност **професор** по Археология/Класическа археология към Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

София, 17/05/2013 г.

Рецензент:

Проф. дин Людмил Гетов